

ÓVÁRI KRISTIÁN

A NEMZETISÉG GENERÁCIÓK KÖZÖTTI ÁTÖRÖKÍTÉSE ÉS AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA OKTATÁSI NYELVE A SZLOVÁKIAI MAGYAR NEMZETISÉGŰ GYERMEKEK KÖRÉBEN

A szlovák–magyar együttélés Dél-Szlovákiában történelmileg adott jelenség, amely a Szlovák Köztársaság lakosságának társadalmi életében különféle módokon nyilvánul meg. Térbeli szempontból a települések tipizálhatók nemzetiségi homogenitásuk vagy heterogenitásuk alapján, ahogyan szlovák, magyar vagy más nemzetiségű lakosok élnek és alkotják a helyi közösséget. Mikroszinten, jelen esetben a háztartások szintjén az együttélés egy további formája, a vegyes családok megjelenése is megfigyelhető. Számos korábbi tanulmány igazolta, hogy ezek a formák időben és térben igen változékonyak, és az azokat befolyásoló folyamatok és tényezők gyakran nehezen azonosíthatók.¹ Jelen tanulmány adatforrását az állampolgárok nemzetiségére vonatkozó hivatalos statisztika képezi, amely egy teljes körű statisztikai adatfelvételtől, a tízévenkénti népszámlálásból származik. A népszámlálásban megadott nemzetiség önbevalláson alapul. Így a lakosság nemzetiségi összetételének változását széles körű tényezők befolyásolhatják, nemcsak természetes demográfiai folyamatok, hanem az egyéni döntések és a társadalmi környezet hatása is,² amelyek végső soron az asszimiláció folyamatában csapódnak le.

A tanulmány fő célja két, eddig nehezen vagy csak részben hozzáférhető megközelítés elemzése, amelyeket a szlovákiai magyar nemzetiségű kisebbség létszámának változását befolyásoló folyamatok vizsgálatára használnak. Az elemzés célcsoportja a 2021-es népszámlálás családi háztartásaiban élő gyermekek, akiknek legalább az egyik szülője magyar nemzetiségű. A kitűzött kutatási célok a következők:

-
- 1 Majo, Juraj: Niekolko poznámok k fenoménu etnicity v súčasnej slovenskej humánnej geografii. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 2014. 58 (2). 149–172.
 - 2 Kapitány Balázs: Kárpát-medencei népszámlálási körkép. *Demográfia*, 2013. 56 (1). 25–64.; Giles, Howard et al.: Towards a theory of language in ethnic group relations. In: Giles, H. (ed.): *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. Academic Press: London, 1977. 306–348.

- Rövid áttekintést nyújtani azokról az eddigi megközelítésekről, amelyekkel az egyes szerzők vizsgálták a nemzetiség generációk közötti átörökítését és a magyar nemzetiségű kisebbség asszimilációját Szlovákiában.
- Megvizsgálni azokat az adatokat, amelyek a nemzetiség generációk közötti átörökítésére vonatkoznak azokban a családokban, ahol legalább az egyik szülő magyar nemzetiségű.
- Megvizsgálni azokat az adatokat, amelyek az általános iskola tanítási nyelve szerinti kiválasztására vonatkoznak azon gyermekek esetében, ahol a családban legalább az egyik szülő magyar nemzetiségű.

Adatfeldolgozási módszertan és fogalomhasználat

Az elméleti rész és az eredmények bemutatása előtt szükséges több olyan módszertani sajátosság tisztázása, amelyek a tanulmány teljes módszertani-értelmezési keretét meghatározzák. Az elemzés eredményei a 2021-es népszámlálás keretében nyert adatokon, valamint a Szlovák Köztársaság Tudományos és Műszaki Információs Központja³ (Slovak Centre of Scientific and Technical Information – a továbbiakban: SZKTMK) által rendelkezésre bocsátott adatokon alapulnak. A 2021-es népszámlálás volt Szlovákiában az első olyan népszámlálás, amely integrált és teljes mértékben elektronikus formában valósult meg. Több mint húsz adminisztratív adatforrást integráltak, a lakosok által kitöltött elektronikus kérdőívekkel kiegészítve. A népszámlálásból származó adatok a 2021. január 1-jei referencia-időpontra vonatkoznak, míg a SZKTMK által szolgáltatott adatok a 2020/2021-es tanévre terjednek ki.

A 2021-es népszámlálás eredményeinek feldolgozási fázisában az egyik kulcsfontosságú folyamatot a lakóegységek (dwelling households) és a népszámlálási háztartások (census households) kialakítása jelentette. Első lépésben a lakosságot lakóegységekbe sorolták. Ezt követően jött létre a legalacsonyabb szintet képviselő, tovább már nem osztott egység, a népszámlálási háztartás. A népszámlálási háztartásokon belül a családi és rokonsági kapcsolatok kiértékelése a személyi nyilvántartásból (Register of Natural Persons of the Ministry of Interior of the Slovak Republic) származó adatokon, valamint a népszámlálási kérdőívek lakásháztartás tagjai közötti kapcsolatokra vonatkozó információin alapult. Mivel a vizsgált egységek (családi háztartások) a legszorosabb rokoni, azaz szülő–gyermek kapcsolaton alapulnak, a továbbiakban a népszámlálási háztartás és a család fogalmát szinonimaként használok.

3 A SZKTMK a Szlovák Köztársaság Oktatási, Kutatási, Fejlesztési és Ifjúsági Minisztériumának közvetlen irányítása alá tartozó szervezet.

Egy további, tisztázásra szoruló fogalom a lakóhely típusa. A 2021-es népszámlálás során a lakosok állandó lakóhelye mellett a jelenlegi tartózkodási helyüket is felmérték. Ennek definíciója a népszámlálási kérdőív kitöltésére vonatkozó módszertani útmutatóban a következőképpen szerepelt: „*A jelenlegi tartózkodási hely az Ön tartós lakóhelye, amelyen nem kell, hogy bejelentett lakcímmel rendelkezzen.*” A lakosok az adatokat a népszámlálás referenciadátumára adták meg, és a lakás- és népszámlálási háztartások kialakítása a jelenlegi tartózkodási helyre vonatkozó információk alapján történt. Ebből következően jelen tanulmány minden változó és mutató (például az adott területi egység magyar lakosságának arányánál is) esetében a jelenlegi lakóhely fogalmát alkalmazza.

A 2021-es népszámlálás során összegyűjtött adminisztratív források alapján ismert az az oktatási intézmény, amelyet az adott gyermek látogat. A SZKTMK által rendelkezésre bocsátott iskolai és oktatási intézményi lista alapján meghatározható volt az egyes intézmények konkrét oktatási nyelve. Mivel a népszámlálási adatbázis eredetileg nem tartalmazta az intézmény oktatási nyelvét, a két adatbázis összevetésére (2021-es népszámlálás és SZKTMK) kifejezetten e tanulmány elkészítése céljából került sor. Ezt követően kiválasztották azokat az általános iskolás gyermekeket, akik olyan háztartásban élnek, ahol legalább az egyik szülő magyar nemzetiségű. Az általános iskolákat az oktatás nyelve szerint négy típusba lehet besorolni: magyar tannyelvű, szlovák tannyelvű, a magyar és a szlovák oktatási nyelv egyaránt jelen van, valamint azok az általános iskolák, ahol az oktatás nyelve nem magyar, és nem szlovák. Azokban az intézményekben, amelyekben egyszerre van jelen a magyar és szlovák oktatási nyelv, a tanítás az egyes osztályokban külön tannyelven folyik. A rendelkezésre álló adatok lehetővé teszik annak meghatározását, hogy a gyermek milyen oktatási nyelvű intézményt látogat, de azt nem, hogy az adott intézményen belül a gyermek mely tannyelvű osztályba jár.

Szükséges továbbá a tanulmányban használt egyéb kifejezések definiálása is. Ilyenek a háztartásban élő / háztartáson kívüli gyermek, a nemzetiség / nemzeti identitás, a homogám / heterogám párok, valamint az intergenerációs / generációk közötti nemzeti-ségátadás. A tanulmányban a gyermek vagy a háztartásban élő gyermek olyan személyt jelöl, aki szüleivel vagy egyik szülőjével egy közös lakóegységben él, életkorától és családi állapotától függetlenül. A háztartáson kívüli gyermek pedig azt a személyt jelenti, aki nem él egy háztartásban szüleivel, miközben szülei a 2021. január 1-jei referencia-időpont szerint egy közös népszámlálási háztartást alkotnak. A szlovák hivatalos statisztikában először a 2021-es népszámlálás során jelent meg a kettős nemzetiségű lakos fogalma („további nemzetiség”). E tanulmányban azonban a megadott nemzetiségeket nem kombináltuk: a gyermek vagy a szülő nemzetisége alatt mindig kizárólag az elsőként megadott, a 2021-es népszámlálásban deklarált nemzetiséget értjük.⁴ A nemzeti identitás a történelmi, nyelvi

4 A lakosok kettős nemzetiségének figyelembevétele oly mértékű kombinációs lehetőséget eredményez, amely ellehetetlenítené az adatok áttekinthető prezentálását (különös tekintettel a szülők és gyermekek közötti kapcsolatokra az egy- vagy több különböző nemzetiségű háztartásokban).

és kulturális azonosságtudatot jelenti, amely nem veleszületett, hanem az egyén életútja során fokozatosan alakul ki.⁵ Mivel a tanulmány olyan családokra fókuszál, ahol legalább az egyik szülő magyar nemzetiségű, a homogám pár fogalma itt a magyar nemzetiség szerinti homogámiára utal, vagyis olyan párkapcsolatra, ahol mindkét fél magyar nemzetiségű. Heterogám pár alatt pedig olyan kapcsolatot értünk, amelyben az egyik fél magyar, a másik pedig szlovák nemzetiségű. Az intergenerációs nemzetiségátadás megegyezik a generációk közötti nemzetiségátadás fogalmával. Míg az idézett szerzők rendszerint az „intergenerációs” terminust használják, a tanulmány szerzője a generációk közötti nemzetiségátadás kifejezést alkalmazza, amely a szülők és gyermekek közötti nemzetiségi viszonyt írja le a szlovákiai családok kontextusában. A generációk közötti nemzetiségátadás mértéke alatt az adott nemzetiségű gyermekek arányát értjük az érintett családok összes gyermekéhez viszonyítva.

Elméleti kiindulópontok és az asszimilációs folyamatok mérésének lehetőségei

A hazai szakirodalom áttekintése alapján a szlovákiai magyar nemzetiségi kisebbség elemzése során a leggyakrabban előforduló témák közé a nemzeti identitás, a magyar nemzetiségűek létszámának változása, az asszimiláció, valamint a magyar tanítási nyelvű oktatási intézmények kérdése tartozik.⁶ Az elsődleges mutatót a magyar nemzetiségű lakosság létszámának idősorai jelentik a népszámlálási adatok alapján, amelyeknél az előző népszámlálások során magukat magyar nemzetiségűnek vallók számának folyamatos csökkenése azonosítható. Természetesen e csökkenés mögött több tényező áll. Gyurgyík⁷ szerint a 2011-es népszámlálást követően a következő okokat azonosíthattuk: természetes fogyás,

5 Lampl Zsuzsanna: *Sociológia Maďarov na Slovensku: 1. Zväzok slovenský a Maďar*. Fórum Kisebbségkutató Intézet: Somorja, 2013.

6 Gyurgyík László: Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében. In: *Regio: kisebbség, politika, társadalom*, 2004. 13 (1) 121–150.; Gyurgyík László: Egy csökkenés anatómiája – A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai az 1990-es évektől napjainkig. In: Tóth K. (szerk.): *Nyelvi jogok I.* Fórum Kisebbségkutató Intézet: Somorja, 2013. 137–149. Lampl, 2013. *Sociológia Maďarov na Slovensku: 1.*, Majo, Juraj: *Slováci a Maďari v zmiešaných rodinách. Niekoľko postrehov o reprodukcii etnicít v kontaktnom priestore*. In: Majo, J. (szerk.): *Časovo-priestorové aspekty regionálnych štruktúr ČR a SR*. G-print: Bratislava, 2011. 69–74.; Martonyik Juraj: Az etnikai identitás összefüggései a szlovákok és a magyarok kölcsönös felfogásában. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2019. 21 (4). 49–60.; Morvai Tünde – Szarka László: A magyar tannyelvű iskolák választása Dél-Szlovákiában. *Kisebbségkutató Szemle*, 2012. 21 (3). 536–567.; Rákóczi Krisztián – Tamás Kinga: Szülői motivációk a szlovákiai magyar óvodaválasztásban. *Kisebbségi Szemle*, 2018. 3 (2). 31–56.; Šprocha, Branislav: Ethnic Differences in Family Formation and Patterns of Exogamy in Slovakia. *Hungarian Journal of Minority Studies*, 2019. 3 (1). 59–104.; Tátrai Patrik: A demográfiai asszimiláció számszerűsítésének lehetőségei a szlovákiai magyarok 2021-es népszámlálási adatai példáján. *Kisebbségi Szemle*, 2023. 8 (3). 35–70.

7 Gyurgyík, 2013. Egy csökkenés anatómiája, i. m.

migráció, asszimiláció, valamint a nem ismert nemzetiség kategóriájának növekedése (a 2011-es népszámláláshoz a nemzetiségüket nem megjelölők aránya magasabb volt, mint az előző két népszámláláshoz). Amint azt a fejezet további részei részletesen tárgyalják, a nemzetiségátadás mértéke és a gyermek oktatási nyelve két olyan mutató, amelyekkel az adott nemzetiség asszimilációs folyamatai vizsgálhatók. Az asszimiláció egésze ugyanakkor rendkívül nehezen mérhető jelenség. Balizs⁸ szerint összetett szociológiai folyamat, amely közvetlenül alig mérhető, és a rendelkezésre álló adatok gyakran legfeljebb annak a népességszociológiai nagyságát és jellemzőit teszik elemezhetővé, amely valamilyen módon elindult az asszimiláció felé vezető úton. Ahogy a korábbiakban kifejtettük, e tanulmány célja két olyan megközelítés bemutatása és értelmezése, amelyek révén betekintést nyerhetünk az asszimiláció egyes folyamataiba.

Mindenekelőtt szükséges különbséget tenni az asszimiláció különböző formái és az egyéb kapcsolódó folyamatok között. Abban az esetben, ha különböző embercsoportok tartós és közvetlen kapcsolatba kerülnek egymással, az egyik vagy mindkét csoport bizonyos kulturális és pszichológiai jellemzői fokozatosan megváltozhatnak. Csoportszinten ez a szociális struktúrák és kulturális normák változásában, egyéni szinten pedig a kulturális viselkedés módosulásában nyilvánul meg.⁹ Ezt a jelenséget a szakirodalom akkulturációnak nevezi. A hosszan tartó akkulturációs folyamatok eredménye e csoportok etnikai sajátosságait meghatározó tényezők gyengülése és megváltozása is.¹⁰ A terület egyik áttörő tanulmányát Gordon¹¹ készítette, aki az akkulturációt az asszimiláció egyik részfolyamataként értelmezi. Hét olyan részfolyamatot vagy fázist különböztet meg, amelyek önállóan is végbemehetnek, illetve egymásba fonódhatnak. Idesorolja többek között az akkulturációt, a strukturális asszimilációt (integrációs folyamatokat), az amalgamációt (különböző etnikai csoportok közötti biológiai keveredést), az identifikációs asszimilációt (az etnikai vagy kulturális identitás gyengülését vagy elvesztését), valamint az előítéletek, a diszkrimináció és a konfliktusok megszűnését. Ezzel szemben Teske és Nelson¹² eltérő megközelítést kínáltak: ők az akkulturációt és az asszimilációt két önálló és elkülönült folyamatként kezelték. Az akkulturációt kétirányú és kölcsönös folyamatként határozták meg, amely független

8 Balizs Dániel: Mérhető asszimiláció? – Módszerek az etnikai hasonulás nyomon követésére. *Földrajzi Közlemények*, 2016. 104 (2). 135–151.

9 Berry, John W.: Acculturation and Adaptation in a New Society. *International Migration*, 1992. 30 (1). 69–85.; Berry, John W.: Theories and models of acculturation. In: Schwartz, Seth J. – Unger, Jennifer B. (eds.): *The Oxford Handbook of Acculturation and Health*. Oxford University Press: Oxford, 2017. 15–28.; Botík, Ján: *Enkláva a diaspora ako zvláštny formy spoločensva ľudí*. Slovenský národopis, 1973. 21 (4). 495–509.; David, L. Sam: Acculturation: Conceptual Background and Core Components. In: Sam, David L. – Berry, John W. (eds.): *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Cambridge University Press: Cambridge, 2006. 11–26.

10 Botík, 1973. Enkláva a diaspora, i. m.

11 Gordon, Milton M.: *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins*. Oxford University Press: New York, 1964.

12 Teske, Raymond H. C. – Nelson, Barbara H.: Acculturation and assimilation: a clarification. *American Ethnologist*, 1974. 1 (2). 351–367.

az asszimilációtól, és amelyben az egyes csoportok kölcsönösen hatnak egymás kultúrájára. Ezzel szemben az asszimilációt olyan folyamatként értelmezik, amely során a többségi csoport egyoldalúan gyakorolja hatását a kisebbségi csoportra. A szakirodalomban egy másik gyakran idézett szerző Yinger,¹³ aki az asszimilációt olyan jelenségként írja le, amely során csökkennek a kulturális különbségek. Állítása szerint az asszimilációra többdimenziós és többirányú folyamatként is tekinthetünk. Elméletében bevezette a disszimiláció fogalmát is, amellyel a kisebbségi identitás megőrzését, megerősítését vagy újjáéledését jelöli. Gordonnal ellentétben hét helyett csak az első négy részfolyamatot nevezte meg: az akkulturációt, a strukturális asszimilációt, a pszichológiai (identifikációs) asszimilációt és a biológiai asszimilációt (amalgamáció). Ugyanakkor úgy véli, hogy az előítéletek, a diszkrimináció vagy a konfliktusok hiánya inkább az asszimiláció okaként vagy következményeként értelmezhető, semmint annak részfolyamataként. A nemzetközi szakirodalomban fellelhető számtalan definíció és megközelítés bár sok szempontból releváns, többnyire a szlovákiaitól eltérő történelmi-társadalmi háttérre épül.¹⁴ Az elmúlt évtizedekben számos szlovákiai¹⁵ és külföldi – túlnyomórészt magyarországi¹⁶ – szakértő járult hozzá a szlovákiai magyar nemzetiségi kisebbség asszimilációs folyamatainak vizsgálatához. Lampl Zsuzsanna¹⁷ szociológus, aki az asszimilációt elsősorban szociológiai kutatásokon és felméréseken keresztül vizsgálta, azt olyan hosszú távú folyamatként definiálja, amelynek során egy bizonyos csoport nemzeti identitása a többségi nemzethez igazodik és hasonul, gyakran több generáción és fázison keresztül. Ebben az összefüggésben ez a magyar nemzeti identitás szlovák nemzeti identitással való felváltását jelenti. Szlovákiában a fent említett nemzetközi megközelítésekéből indult ki például Gyurgyík¹⁸ is, aki Gordon és Yinger modelljét alkalmazva, felméréseiben a szlovákiai magyarok asszimilációjának öt dimenzióját vizsgálta: kulturális asszimiláció (a magyar és a szlovák nyelv ismerete), strukturális asszimiláció (az oktatás nyelve), intergenerációs amalgamáció (a szülők nemzetisége), intragenerációs amalgamáció (a házastárs nemzetisége), identifikációs asszimiláció (a nemzetiség önbevallása).

13 Yinger, Milton J.: *Ethnicity: Source of Strength? Source of Conflict?* State University of New York Press: Albany, 1994.

14 Lampl Zsuzsanna: Príčiny úbytku Maďarov na Slovensku v období 1991–2011. *Humanum*, 2016. 8 (2). 123–127.

15 Gyurgyík, 2004. Asszimilációs folyamatok, i. m.; Lampl, 2013. Sociológia Maďarov na Slovensku: 1. i. m.; Majó, 2011. Slováci a Maďari, i. m.

16 Árendás Zsuzsanna: Az iskolaválasztás elbeszélései. *Társadalmi Együttélés*, 2012. (1). 14–15.; Séra Magdolna: Motivations Influencing the Choice of School in the Hungarian Language Public Educational Institutions in Zoboralja. *Acta Universitatis Sapientiae*, 2014. (6). 79–102.; Szilágyi N. Sándor: *Észrevételek a romániai magyar népesség fogyásáról, különös tekintettel az asszimilációra. Magyar Kisebbség*, 2002. 7 (4). 64–96.; Tátrai, 2023. A demográfiai asszimiláció, i. m.

17 Lampl Zsuzsanna: A szlovákiai magyarok nemzeti identitásának néhány vetülete korcsoportos megközelítésben. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2015. 17 (3). 3–23.

18 Gyurgyík, 2004. Asszimilációs folyamatok, i. m.

Az asszimiláció mérésének azon lehetőségei, amelyeket a szerzők Szlovákiában alkalmaztak, az adatforrás jellegétől függően két alapvető típusba sorolhatók:

- Hivatalos statisztika¹⁹ vagy egyéb, különböző nyilvántartásokon alapuló, adminisztratív adatforrásokból származó statisztikák.
- Reprezentatív népszámláláson alapuló felmérések, kutatások vagy vizsgálatok.

A két típus közötti különbség elsősorban abban rejlik, hogy míg az első típus teljeskörűen lefedi a vizsgált csoportot (ugyanakkor a rendelkezésre álló változók száma korlátozott), addig a második típus adatai a népesség egy kiválasztott, szűkebb szeletéből származnak (viszont a problémakör vizsgálatának lehetőségei jóval gazdagabbak, és lehetőség nyílik a válaszadók véleményének és egyéb olyan információknak a nyomon követésére, amelyeket a hivatalos források és az egyes adminisztratív adatbázisok nem tartalmaznak).

A következő részben áttekintést kapunk néhány olyan korábban alkalmazott megközelítésről, amelyek segítségével a kiválasztott szerzők a generációk közötti nemzetiségátadást vagy az asszimiláció egyes aspektusait vizsgálták. Mivel ez a tanulmány hivatalos forrásból származó adatokat használ fel, olyan tanulmányokon alapul, amelyek szintén a Szlovákiában rendelkezésre álló hivatalos adatok vagy adminisztratív adatforrások felhasználásával elemezték az adott problémakört. Ezek az alábbi hat csoportba sorolhatók:

- A népszámlálási háztartásokra vonatkozó adatok a tagok nemzetisége szerint;
- A nemzetiségileg homogám vagy heterogám házasságkötések alakulása;
- A demográfiai és az etnikai reprodukció összehasonlítása;
- Két népszámlálás korcsoportjainak elemzése (kohorszanalízis);
- A nemzetiségi hovatartozásra utaló egyéb népszámlálási kérdések;
- Az oktatási intézményekben tanuló diákok létszámának alakulása a tanítás nyelve szerint.

A népszámlálási háztartásokra vonatkozó adatok a tagok nemzetisége szerint: az asszimiláció intenzitásának mérésére egy lehetséges megközelítés a nemzetiségileg vegyes családok vizsgálata és az etnikai identitás generációkon átívelő átadásának elemzése. Majo²⁰ a 2001-es népszámlálás adatait felhasználva foglalkozott ezzel a kérdéssel. Az adatok alapján megállapítható, hogy míg a szlovák etnikai identitás a nemzetiségileg vegyes családokban jellemzően reprodukálódik, addig a magyar etnikai identitásra a generációk közötti csökkenés

19 Ez alatt a népszámlálás és a demográfiai teljes körű adatfelvételek értendők.

20 Majo, 2011. *Slováci a Maďari v zmiešaných*, i. m.

jellemző. A generációk közötti nemzetiségátadás másik példáját Šprocha²¹ tanulmányában találjuk, aki a 2011-es népszámlálás adatai alapján vizsgálta a gyermek etnikai szocializációjának különböző mintázatait vegyes nemzetiségű házasságokban.

A nemzetiségileg homogám vagy heterogám házasságkötések alakulása: az asszimilációs folyamatok mérésének egyik mutatója a nemzetiségileg homogám vagy vegyes házasságkötések alakulása a házasságkötési jelentésekből (OBYV 1-12)²² származó hivatalos demográfiai statisztikai adatok alapján. Majo²³ szerint a 2003–2012 közötti időszakban a homogám házasságkötések aránya a szlovákok körében 86%, míg a szlovákiai magyarok körében 71% volt. A nemzetiségileg homogám házasságok aránya ebben az időszakban mindkét nemzetiségi csoportnál csökkent, bár a szlovákiai magyarok esetében ez a visszaesés valamivel nagyobb volt. Gyurgyík²⁴ az 1930 és 2011 közötti időszakban a vegyes házasságra lépő magyar nemzetiségű lakosok arányának fokozatos növekedését azonosította Szlovákiában (ez alól kivételt képez az 1990-es évek első fele, amikor csökkenés volt tapasztalható).

A demográfiai és az etnikai reprodukció összehasonlítása: az asszimiláció egy másik jele, amellyel Gyurgyík²⁵ foglalkozott, a magyar nemzetiségű kisebbség demográfiai és etnikai reprodukciójának összevetése. A demográfiai reprodukció alatt a magyar nemzetiségű anyáktól született gyermekek számát értjük egy adott időszakban (az OBYV 2-12²⁶ alapján). Az etnikai reprodukció fogalma alatt a magyar nemzetiségű anyáktól született gyermekek száma, valamint a népszámlálás során ténylegesen magyar nemzetiségűként bejegyzett gyermekek száma közötti különbség értendő. Ezen értékek különbsége jelzi az intergenerációs asszimiláció mértékét, amelyet Gyurgyík 15,7% és 21,2% közé becsült (2001-es adatok alapján).

Két népszámlálás korcsoportjainak elemzése (kohorszanalízis): az egyes nemzetiségi csoportok korszerkezetének elemzése rámutathat a csoportok közötti korspecifikus különbségekre, és előrejelezhet későbbi folyamatokat.²⁷ Az adott nemzetiség öt éves korcsoportjainak vizsgálatával két népszámlálás között (az ugyanazon kohorsz létszámának összehasonlítása a korábbi és a későbbi népszámlálásban) újabb megközelítést kapunk az asszimiláció intenzitásának becslésére. Gyurgyík tanulmányában három tényezőre hívja

21 Šprocha, 2019. Ethnic Differences in Family, i. m.

22 Házassági jelentések.

23 Majo, 2014. Niekolko poznámok, i. m.

24 Gyurgyík László: A vegyes házasságok (házasságkötések) alakulása Szlovákiában, különös tekintettel a magyar lakosságra. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2014. 16 (2). 21–38.

25 Gyurgyík, 2014. A vegyes házasságok, i. m.

26 Születési jelentések.

27 Gyurgyík László: A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai a kilencvenes évektől napjainkig, különös tekintettel az ezredforduló utáni évekre. In: Tóth K. (szerk.): *Hatékony érdekérvényesítés. A Szlovákiai Magyarok Kerekasztala előadásai dokumentumai*. Fórum Kisebbségkutató Intézet: Somorja, 2009. 31–40.

fel a figyelmet, amelyek ezeket a változásokat befolyásolják: a halálozás mértékére, a nemzetközi migrációra és az asszimilációra. Megállapította, hogy a magyar nemzetiségű lakosok népszámlálások közötti fogyása a 40–45 évnél fiatalabb kohorszokban legalább kétszer nagyobb, mint az országos szintű fogyás, míg az idősebb kategóriákban ez az érték közelít az országos átlaghoz.

A nemzetiségi hovatartozásra utaló egyéb népszámlálási kérdések: amennyiben a népszámlálás során a standard nemzetiségi kérdés mellett egyéb, a hovatartozásra utaló kérdésekre (anyanyelv, beszélt nyelvek, második nemzetiség stb.) is válaszolni lehetett, az elemzési lehetőségek jelentősen bővültek. Az anyanyelv és a nemzetiség szerinti csoportok összehasonlítása²⁸ vagy a kettős nemzetiségűek aránya az adott kisebbségen belül módot ad a csoport asszimilációs hajlamának becslésére.²⁹

Az oktatási intézményekben tanuló diákok létszámának alakulása a tanítás nyelve szerint: ez egy további olyan statisztikai mutató,³⁰ amelyet több szerző is alkalmazott³¹ a strukturális asszimiláció becslésére. Mivel ezek az adatok önmagukban gyakran nem elegendők, többnyire kiegészítésre szorulnak egyéb adatokkal is (például a nemzetiség szerinti születésszámmal, a szülők iskolaválasztási preferenciáival stb.).

Számos kvalitatív és kvantitatív adat, amely az asszimilációval, a nemzeti identitással vagy az oktatás nyelve szerinti iskolalátogatással kapcsolatos, kizárólag felmérésekre, kutatásokra vagy különféle mintavételes vizsgálatokra támaszkodva tárható fel. Szlovákiában ilyenek például Lampl Zsuzsanna tanulmányai, amelyek többek között a nemzeti identitást és a magyar nemzetiségű lakosok tanítási nyelv szerinti iskolaválasztását vizsgálták. Lampl többek között összehasonlította az egyes korcsoportokat, azok értékeit és preferenciáit a magyar identitással összefüggő több dimenzió mentén. Megállapította például, hogy a fiatalabb korcsoportok az idősebbekhez képest nemcsak gyengébb kötődést mutatnak nemzeti identitásukhoz, de tartózkodóbbak az olyan kulcsfontosságú döntésekben és kérdésekben is, mint a magyar nemzetiség megtartása, a magyar nyelv használata vagy a gyermek magyar nyelven történő taníttatása.

Az elmúlt évtizedekben számos további, a szlovákiai magyar nemzetiségű lakosság létszámváltozásának egy-egy konkrét aspektusát vizsgáló publikáció látott napvilágot. A fenti módszertani lista nem feltétlenül teljes körű, azonban rövid áttekintést nyújt a magyar nemzetiségű kisebbség létszámcsökkenésével kapcsolatos egyes tényezők értékelési lehetőségeiről.

28 Tátrai, 2023. A demográfiai asszimiláció, i. m.

29 Balizs, 2016. Mérhető asszimiláció?, i. m.

30 Az adatokat az SZKTMK teszi közzé.

31 Morvai Tünde: „Duplán teljesít”. Iskolaválasztás Zoborvidéken. *Kisebbségkutatás*, 2013. 22 (4). 60–73.; Morvai–Szarka, 2012. A magyar tannyelvű iskolák, i. m. 536–567; Rákóczi–Tamás, 2018. Szülői motivációk, i. m.; Séra, 2014. Motivations Influencing, i. m.

A Szlovák Statisztikai Hivatal hivatalos adatainak keretein belül (népszámlálások és demográfiai adatgyűjtések) eddig nem nyílt lehetőség e témák bizonyos kulcsfontosságú aspektusainak kiértékelésére – például egyes jellemzők generációk közötti átörökítésének elemzésére. A 2021-es népszámlálást követően a lakosság családi kapcsolataira vonatkozó adatok széles spektruma áll rendelkezésre. Ezen adatok optimális feldolgozásával lehetőség nyílik eddig nem hozzáférhető információk feltárására, többek között a szlovákiai családokban lezajló nemzetiségátadási folyamatokról.³²

A nemzetiség generációk közötti átörökítése azokban a családokban, ahol legalább az egyik szülő magyar nemzetiségű

A népszámlálás hivatalos statisztikai adatainak elemzésekor alapvetően két módot különböztethetünk meg, amellyel az egyén a kérdőív kitöltésével hozzájárul Szlovákia hivatalos nemzetiségi összetételének változásához. Az első mód az egyén saját nemzetiségére vonatkozó döntése, amelyet a népszámláláskor megjelölt. Szilágyi³³ szerint az intragenerációs asszimilációnak két típusa különíthető el: az önazonosítás (autoidentifikáció) megváltozása (a lakos más nemzetiséget jelöl meg, mint tíz évvel korábban) és a korábbi heteroidentifikáció megváltozása (a lakos, akinek szülei korábban meghatároztak egy bizonyos nemzetiséget, de a következő népszámláláskor az önbevallás során már a szülei választásától eltérő nemzetiséget jelöl meg). A második mód az, amikor a szülők töltik ki a népszámlálási kérdőívet gyermekük helyett, és eközben nem történik meg a szülő által bevallott nemzetiség átörökítése.

A tanulmány ezen része kizárólag a nemzetiség generációk közötti átadásának aspektusára összpontosít, tehát arra, hogy milyen különbségek figyelhetők meg szülő és gyermek között nemzetiségi szempontból. A nemzetiség generációk közötti átadásának vizsgálatakor az első elemezhető adat a gyermekek nemzetiségi aránya az egyes család-típusokban (a család típusa és a szülők nemzetisége szerint). Az alábbi, 1. táblázat több fontos következtetés levonását teszi lehetővé, amelyeket e fejezet további részei részletesen ismertetnek. Az eredmények tényleges értelmezése előtt két fontos szempontot szükséges szem előtt tartani:

- A 21. században a kohabitáció³⁴ vagy élettársi kapcsolat egyre elterjedtebb együttélési forma. Az ilyen kapcsolatok gyakran korábbi házasságok vagy együttélések

32 Ivančíková, Ludmila – Podmanická, Zuzana et al.: *Štatistika v súvislostiach: Rodinné správanie populácie Slovenska*. Štatistický úrad SR: Bratislava, 2023.

33 Szilágyi N., *Észrevételek*, i. m.; Szilágyi N. Sándor: Az asszimiláció és hatása a népesedési folyamatokra. In: Kiss Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kriterion: Kolozsvár, 2004. 157–234.

34 Kohabitáció alatt a partnerek házasságkötés nélküli családi együttélését értjük.

felbomlásának következményeként jönnek létre. Ebből a szempontból a házasságon alapuló családok tekinthetők szorosabban kötődő egységeknek. Míg a házasságon alapuló családok körében az ún. rekonstruált családok aránya (azok a családok, ahol legalább egy gyermek csak az egyik szülővel áll közvetlen rokoni kapcsolatban) 4,7%, addig az élettársi kapcsolaton alapuló családok esetében ez a forma már lényegesen gyakoribb, 26,0%.³⁵

- A 2021-es népszámlálás során a lakosok kötelesek voltak a népszámlálási kérdőívet a kiskorú gyermekek nevében is kitölteni. Egy bizonyos életkor alatt a gyermek nemzetiségéről a szülő dönt. Ez az életkori határ gyermekenként eltérő, és pontos meghatározása nem lehetséges. Az elemzés céljából a háztartásban élő gyermekek két korcsoportba sorolhatók: 0–14 évesek és 15 éves és afelettiek.

A homogám párokat a magyar nemzetiségű gyermekek magas aránya jellemzi, mind a házas, mind az élettársi kapcsolatban élő párok esetében, függetlenül attól, hogy a gyermekek a 0–14 vagy a 15 éves és afeletti korosztályba tartoznak. A magyar nemzetiségű gyermekek legmagasabb aránya a házasságon alapuló családokban figyelhető meg a 0–14 éves korosztálynál: ezekben a családokban a 20 062 gyermek 95,2%-a magyar nemzetiségű, míg a szlovák nemzetiségűek aránya csupán 1,9%. A házasságon alapuló családokhoz képest az élettársi kapcsolatban élő családoknál alacsonyabb a magyar nemzetiségű gyermekek aránya. Emellett általánosságban elmondható, hogy a magyar nemzetiségű gyermekek aránya mindkét családtípusban alacsonyabb a 15 éves és afeletti korosztályban a 0–14 évesekhez képest. A pontos okok nehezen azonosíthatók, de az élettársi kapcsolatoknál kulcsszerepet játszhatnak például a rekonstruált családok (a gyermek homogám pártól eltérő nemzetisége magyarázható lehet a háztartáson kívül élő szlovák nemzetiségű szülővel). Továbbá megállapítható, hogy a szüleikkel egy háztartásban élő idősebb gyermekek körében valamivel kevesebb a magyar nemzetiségű gyermek, mint a 0–14 évesek körében. Ezt a különbséget a már említett tények tükrében kell értelmezni: a 0–14 éves gyermekek esetében gyakrabban töltik ki a szülők a kérdőívet, mint a 15 éves és attól idősebbek esetében; az idősebb gyermekek identitására egyre inkább hatnak a családon kívüli külső tényezők; a szüleikkel élő 15 éves és afeletti gyermekek körében magasabb a rekonstruált családok aránya. A 15 éves és afeletti gyermekek körében tehát magasabb a szlovák nemzetiségű gyermekek aránya, mint a 0–14 éves gyermekek között, a házasságon alapuló családokban ez az arány 4,9% az 1,9%-kal szemben, az élettársi kapcsolatoknál pedig 6,6% a 2,4%-hoz képest.

A fent említett tényezők a heterogám párok családjaira is hatással vannak, ezekben azonban a magyar nemzetiségű gyermekek aránya lényegesen alacsonyabb. A házasságon alapuló családokban a magyar nemzetiségű gyermekek aránya mindkét korosztályban

35 Ivančíková–Podmanická 2023. *Štatistika v súvislostiach*, i. m.

23% alatt marad, miközben a szlovák nemzetiségűeké 73% (0–14 évesek) és 75% (15 éves és afeletti). Ezen adatok alapján megerősíthető az a következtetés,³⁶ miszerint a magyar nemzetiség generációk közötti átörökítésének elmaradása leginkább a heterogám párok családjaiban mutatkozik meg. Érdekes tény ugyanakkor, hogy a heterogám párok élettársi kapcsolatában magasabb a magyar nemzetiségű gyermekek aránya, mint a házasságokban (ellentétben a homogám párokkal). Az élettársi kapcsolatokban ez több mint 29%-ot jelent, míg a házasságokban 23% alatti az érték.

A családok típusa szerinti következő csoportot az egyedülálló szülők alkotják. E családtípusok esetében a háztartási adatok alapján nem ismerjük a gyermek másik szülőjét, ami megnehezíti az adatok értelmezését. A homogám párokhoz hasonlóan itt is megfigyelhető egy negatív irányú elmozdulás a 0–14 éves és a 15 éves és afeletti korosztály között a magyar nemzetiségű gyermekek arányát tekintve. A magyar nemzetiségű gyermekek legmagasabb aránya az egyedülálló anyák háztartásaiban látható a 0–14 éves korosztályban (81,6%), míg az egyedülálló apák háztartásaiban a magyar nemzetiségű gyermekek aránya ugyanebben a korcsoportban 74,1%.

36 Gyurgyík, 2004. Asszimilációs folyamatok, i. m.; Lampl, 2013. Sociológia Maďarov na Slovensku: 1. i. m.

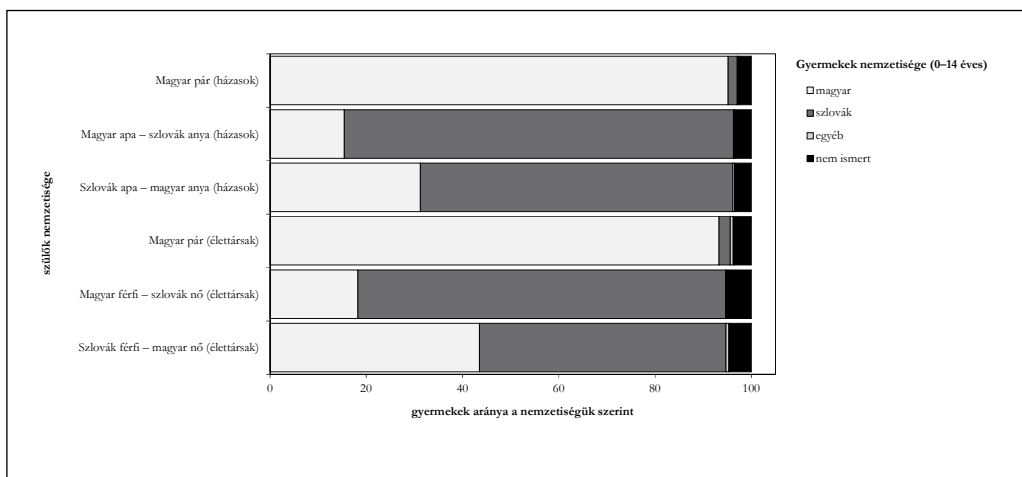
1. táblázat: A gyermekek nemzetisége életkor, a család típusa és a szülők nemzetisége szerint azokban a háztartásokban, ahol legalább az egyik szülő magyar nemzetiségű, 2021

Szülők nemzetisége	Család típusa	Gyermekek korcsoportja	Gyermekek nemzetisége (%)				Összesen (%)	Összesen (absz.)
			magyar	szlovák	egyéb	nem ismert		
Homogám párok	házaspár	0–14	95,2	1,9	0,1	2,8	100,0	20 062
		15 és idősebb	92,8	4,9	0,2	2,0	100,0	33 514
	élettársi kapcsolat	0–14	93,3	2,4	0,6	3,8	100,0	6 440
		15 és idősebb	89,0	6,6	1,0	3,3	100,0	2 995
Heterogám párok	házaspár	0–14	22,9	73,3	0,3	3,5	100,0	13 056
		15 és idősebb	22,3	75,0	0,3	2,4	100,0	15 646
	élettársi kapcsolat	0–14	29,1	65,6	0,3	5,0	100,0	4 360
		15 és idősebb	29,6	65,3	0,4	4,7	100,0	1 947
Egyedülálló szülő (magyar nemzetiség)	egyedülálló anya	0–14	81,6	11,0	1,1	6,3	100,0	13 655
		15 és idősebb	79,6	16,2	0,7	3,5	100,0	23 702
	egyedülálló apa	0–14	74,1	15,5	1,2	9,2	100,0	1 294
		15 és idősebb	72,0	21,2	0,9	5,9	100,0	4 789

Forrás: a szerző szerkesztése, népszámlálás 2021

Bár a hagyományos családmodell a modern társadalomban gyors átalakuláson megy keresztül,³⁷ továbbra is feltételezhetjük, hogy kisgyermekkorban (0–6 év) az anya átlagosan több időt tölt a gyermekkel, mint az apa. Ahogy a mindennapi tapasztalat, úgy számos szociológiai kutatás³⁸ is rámutat arra, hogy általánosságban az anya és a gyermek kapcsolata szorosabb a gyermeknevelés szempontjából. Ami például az anyasági szabadságot illeti, a 2021-es népszámlálási adatok szerint a 20 102 igénybe vevő 86,7%-a nő volt, míg a férfiak aránya csupán 13,3%-ot tett ki. Ez a jelenség egyértelműen megmutatkozik a nemzetiség generációk közötti átöröklítésében is, a szülő neme szerinti bontásban (1. ábra). A heterogám párok családjaiban a gyermekek nemzetisége nagyobb arányban megegyezik az anyáéval, mint az apáéval; azaz a szülők a kérdőívben gyakrabban jelölték meg az anya nemzetiségét. A heterogám házasságokban a magyar nemzetiségű gyermekek aránya 31,2%, ha az anya magyar, és 15,4%, ha az apa magyar. Az élettársi kapcsolatban élőknel ezek az arányok magasabbak. Ha az anya magyar, a gyermekek 43,5%-a magyar nemzetiségű, míg ha az apa magyar, ez az arány 18,2%.

1. ábra: A 0–14 éves gyermekek nemzetisége a szülők nemzetisége szerint azon párok háztartásaiban, ahol legalább az egyik szülő magyar nemzetiségű, 2021

Forrás: a szerző szerkesztése, népszámlálás 2021

37 Ivančíková–Podmanická, 2023. Štatistika v súvislostiach, i. m. 3. fejezet: Hlavné trendy vývoja rodinných domácností.

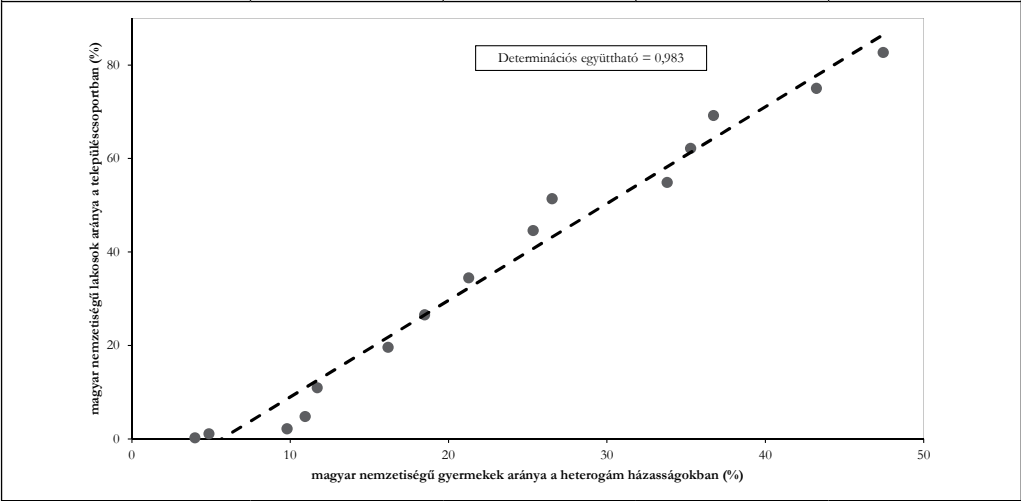
38 Huďecová, Anna: Rola otca a rola matky v súčasnej rodine v ére postmodernej spoločnosti. *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*, 2019. 18 (3). 9–16.; Potočárová, Mária: Teória vzťahovej väzby a rodinná výchova. In: *Paedagogica*. Univerzita Komenského: Bratislava, 2013. 85–105.

Területi szempontból általánosságban azoknál a heterogám pároknál, akik magasabb magyar lakosságszámú környezetben élnek, a magyar nemzetiség generációk közötti átörökítésének mértéke is magasabb. A 2. számú ábrán az egyes településeket aszerint csoportosítottuk (intervallumokba sorolva), hogy mekkora a magyar nemzetiségű lakosok aránya az adott faluban vagy városban. A települések besorolása az egyes csoportokba egy optimalizációs algoritmus alapján történt, amelynek célja az volt, hogy a heterogám házaspárok gyermekeinek létszáma alapján minél összehasonlíthatóbb településcsoportokat hozzon létre. Ahogy az várható volt, a vizsgált mutatók között erős pozitív korreláció áll fenn (determinációs együttható = 98,3%). Minél magasabb a magyarok aránya azon a településen, ahol a heterogám házaspár él, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a családban született gyermekek magyar nemzetiségűek lesznek. Meglepő megállapítás azonban, hogy még a legmagasabb magyar arányú településcsoportban sem (78,70%–93,60% közötti sáv) haladja meg a magyar nemzetiség generációk közötti átörökítése az 50%-ot. Azokban a településcsoportokban, ahol a magyar lakosság aránya 54% és 94% között mozog, a magyar nemzetiségátadás mértéke (a magyar nemzetiségű gyermekek aránya a heterogám házasságokban) átlagosan 34% és 47% között ingadozik. Ez egy általános szemlélet, amely a többségi lakosság kisebbségre gyakorolt hatását tükrözi. Természetesen számos olyan település is létezik, ahol a magyar lakosság aránya többségi, és ahol a heterogám házaspárok gyermekei esetében a magyar nemzetiség generációk közötti átadásának aránya meghaladja az 50%-ot. Ezek azonban jellemzően kisebb települések, illetve olyan települések, ahol alacsony a heterogám házasságok száma. Ezt leszámítva egy nemzetiségi kisebbség (jelen esetben a magyar) vitalitása szintén függ az adott régiót jellemző földrajzi és társadalmi-gazdasági sajátosságaitól is.³⁹

39 Giles et al. (eds.), 1977. Towards a theory of language, i. m. 306–348.; Očovský, Štefan: Faktory zmien etnickej štruktúry obyvateľstva na Slovensku v 20. storočí. *Geographia Slovaca*, 1992. (1). 47–54.

2. ábra: A magyar nemzetiségű lakosok aránya és a magyar nemzetiségű gyermekek aránya heterogám házasságokban az egyes településcsoportokban, 2021

Településcsoportok a magyar nemzetiségű lakosok aránya szerint (%)	Települések száma az intervallumban (absz.)	Magyar nemzetiségű gyermekek száma heterogám házasságokban (absz.)	Az összes gyermek száma heterogám házasságokban (absz.)	Magyar nemzetiségű gyermekek aránya heterogám házasságokban (%)
<0,02–0,56>	492	77	1 929	4,0
(0,56–1,67>	185	93	1 909	4,9
(1,67–2,64>	48	190	1 938	9,8
(2,64–8,57>	54	231	2 109	11,0
(8,57–13,88>	34	220	1 878	11,7
(13,88–21,90>	29	337	2 082	16,2
(21,90–31,51>	38	353	1 909	18,5
(31,51–38,81>	31	406	1 909	21,3
(38,81–48,35>	41	522	2 060	25,3
(48,35–54,30>	32	482	1 816	26,5
(54,30–75,67>	23	643	1 902	33,8
(57,67–65,64>	41	683	1 936	35,3
(65,64–71,72>	57	703	1 914	36,7
(71,72–78,70>	69	805	1 862	43,2
(78,70–93,60>	112	735	1 549	47,4
Összesen	1286	6 480	28 702	22,6

Forrás: a szerző szerkesztése, népszámlálás 2021

Az általános iskola választása az oktatás nyelve szerint azokban a családokban, ahol legalább az egyik szülő magyar nemzetiségű

A magyar oktatási nyelvű kisebbségi iskolahálózat a mai Szlovákia területén Csehszlovákia megalakulása óta létezik, leszámítva néhány olyan időszakot, amikor a magyar tannyelvű iskolákat megszüntették, illetve működésüket korlátozták.⁴⁰ Napjainkban már szinte senki sem vonja kétségbe a kisebbségi oktatás szükségességét. Létezése a jogállamiság demokratikus elvein alapul. A nemzeti kisebbségek nyelvhasználati jogainak jogi kereteit a Szlovák Köztársaság alkotmánya rögzíti, a kisebbségi oktatás működésének egyéb sajátosságait pedig az iskolatörvény szabályozza.⁴¹ Az iskolatörvény (12. cikk, 3. bekezdés) szerint Szlovákiában az egyes nemzetiségi nyelvek (köztük a magyar nyelv is) iskolákban, osztályokban és iskolai intézményekben is oktathatók. A magyar oktatási nyelvű intézményekben vagy osztályokban (a szlovák nyelv és az idegen nyelvek kivételével) minden tantárgyat magyar nyelven oktatnak, emellett kötelező tantárgy a magyar nyelv és irodalom is. A szlovák nyelv és szlovák irodalom oktatása kötelező tantárgy keretében heti öt alkalommal történik.

A társadalomban különböző vélemények uralkodnak arról, hogy melyik oktatási forma lenne hasznosabb a gyermek számára. Számos szlovákiai családban (különösen a nemzetiségileg heterogám szülők esetében) a gyermek iskolájának kiválasztása a tanítás nyelve szerint gyakran komoly dilemmát jelent. Különböző okokból kifolyólag a gyermekek nem mindig az anyanyelvükön tanulnak, és ez többnyire a szülők döntésén alapul. Lampl⁴² felmérésének eredményei szerint a magyar nemzetiségű szülők leggyakoribb indoka és elvárása a magyar tannyelvű iskola választásakor az anyanyelven történő oktatás (az anyanyelvnek köszönhetően a gyermek hatékonyabban tanul, és könnyebben megérti a tananyagot), valamint a gyermek magyar identitásának megerősítése. Ezzel szemben a magyar nemzetiségű szülők leggyakrabban azért hajlanak a szlovák tannyelvű iskola választására, hogy gyermekük jól megtanuljon szlovákul, mivel ebben látják a jövőbeni érvényesülésének alapfeltételét.

Az oktatás nyelvének asszimilációs hatásait (vagyis azt, hogy pontosan hány lakos esetében gyengül meg a nemzeti identitás, ha nem az anyanyelvén tanult) csak kérdőíves felmérések és kutatások alapján lehet megbecsülni. Az e fejezethez felhasznált, rendelkezésre álló adatokból nem vonhatók le átfogóbb következtetések az asszimilációról, azt azonban tudjuk, hogy a gyermek anyanyelvétől eltérő nyelven folytatott tanulmányai a nemzeti

40 Gažovičová, Tina: *Maďarský jazyk a základné školy na Slovensku – národnostné jazykové politiky nepripúšťajú strednú cestu*. In: *Varii sunt colores: štúdie o otázkach mnohojazyčnosti, identity a kultúrnej mnohotvárnosti*. Univerzita Komenského: Bratislava, 2017. 13–15.

41 Zákon č. 245/2008 Z. z. Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. (szlovák iskolatörvény).

42 Lampl, 2013. Sociológia Maďarov na Slovensku: 1., i. m.

identitásának gyengülését okozhatják.⁴³ Számos egyéb tanulmányban a gyermek oktatásának nyelvét az asszimilációs hatások becslésére szolgáló több dimenzió egyikének tekintik.⁴⁴

Az oktatás nyelve (elsősorban az általános iskolában) nemcsak az egyén nemzeti identitásának alakulása szempontjából kulcsfontosságú, hanem utódai nemzeti identitásának formálódása szempontjából is.⁴⁵ Árendás felmérése⁴⁶ arra utal, hogy éppen a szlovák tannyelvű általános iskola választása és a szlovák iskolai környezet az egyik katalizátora a magyar identitás elvesztésének. Lampl kutatása szerint⁴⁷ azok a nemzetiségileg homogám magyar házaspárok, akik maguk is szlovák általános iskolába jártak, mindössze az esetek 20%-ában írtatták gyermekeiket magyar tannyelvű iskolába. Ezzel szemben azok a szülők, akik magyar általános iskolát végeztek, több mint 90%-ban választottak magyar iskolát gyermekeiknek. Ami a magyar nemzetiségű házaspárok otthoni nyelvhasználatát illeti: azok körében, akik szlovák iskolába jártak, a házaspárok körülbelül egyötöde szlovákul beszél egymás között, és egynegyedük a gyermekeivel is szlovákul kommunikál. Azoknál a házaspároknál, ahol a felek magyar iskolába jártak, a szlováknyelv-használat a háztartáson belül elenyésző (a házastársak között 1%, a gyermekekkel 2%).

Az általános iskola oktatási nyelv szerinti megválasztása szorosan összefügg több tényezővel. Egyes kutatások szerint⁴⁸ Szlovákiában a szlovák vagy magyar tannyelvű iskola választásában nem az objektív tényezők (például az iskola felszereltsége) dominálnak, hanem elsősorban a nemzetiségi szempont. A szülők iskolájának oktatási nyelvén kívül ide sorolható a szülők gyengébb nemzeti identitása, egyéni véleményei, illetve meggyőződése a szlovák nyelvű oktatás szükségességéről.⁴⁹ Morvai⁵⁰ további releváns tényezőként említi a magyar tannyelvű óvoda hiányát, valamint a magyar lakosság alacsonyabb arányát az adott településen. A többségi nyelvi környezetben kialakuló szociális kapcsolatok (és a többségi nyelv gyakoribb használata) szintén kulcsfontosságúak az általános iskola oktatási nyelvnek megválasztásában. Jelentős tényező továbbá a családban használt nyelv.⁵¹ Emellett az

43 Árendás 2012. *Az iskolaválasztás elbeszélései*, i. m. 14–15.; Lampl Zsuzsanna: Fontos-e a szlovákiai magyar fiataloknak magyarnak lenni és annak maradni? In: *Külhoni magyar ifjúságkutatás: Metszetek II.* Nemzetstratégiai Kutatóintézet: Budapest, 2014. 78–92.

44 Gordon, 1964. *Assimilation in American Life*, i. m.; Gyurgyík 2004. *Asszimilációs folyamatok*, i. m.; Yinger, 1994. *Ethnicity*, i. m.

45 Lampl Zsuzsanna: A nemzeti identitás, avagy a magyar márka megőrzése. In: Tóth K. (szerk.): *Hatékony érdekérvényesítés: A Szlovákiai Magyarok Kerekasztala előadásai és dokumentumai*. Fórum Kisebbségkutató Intézet: Somorja, 2009. 41–50.

46 Árendás, 2012. *Az iskolaválasztás elbeszélése*, i. m.

47 Lampl, 2009. *A nemzeti identitás*, i. m.

48 Bálint Annamária – Vincze László: Adalékok a felvidéki magyarok iskolaválasztási szokásainak hátteréhez. *Educatio*, 2009. 18 (1). 126–129.; Lampl Zsuzsanna: *A saját útját járó gyermek – Három szociológiai tanulmány a szlovákiai magyarokról*. Madách-Posonium: Pozsony. 1999.

49 Lampl, 2013. *Sociológia Maďarov na Slovensku*: 1. i. m.

50 Morvai Tünde: „Duplán teljesít”. *Iskolaválasztás Zoborvidéken. Kisebbségkutatás*, 2013. 22 (4). 60–73.

51 Lampl, 2013. *Sociológia Maďarov na Slovensku*: 1. i. m.; Morvai, 2013. „Duplán teljesít”, i. m.; Bálint-Vincze, 2009. *Adalékok*, i. m.

iskola közelsége, a tanítás minősége, az intézmény felszereltsége vagy jó hírneve ugyancsak olyan további tényezők, amelyek szintén befolyásolják a szülők döntését.⁵²

Ha a magyar homogám házaspárok családjaira fókuszálunk, akkor a 12 603 általános iskolás gyermek közül mintegy 77% magyar tannyelvű általános iskolába jár, és 4,6% olyan iskolába, ahol nem egyértelmű, hogy a gyermek magyar vagy szlovák nyelven tanul. A homogám magyar párok esetében csak ritkán találunk szlovák nemzetiségű gyermekeket, ugyanakkor a szlovák tannyelvű általános iskolákba a gyermekek közel 18%-a jár. Nagyon hasonló a helyzet az élettársi kapcsolatban élő magyar párok esetében is, ahol 3506 általános iskolás gyermek él (lásd 2. táblázat).

A heterogám házas- vagy élettársi kapcsolatban élő párok esetében a szlovák tannyelvű általános iskolát választó gyermekek aránya hasonlóan magas, mint a szlovák nemzetiség generációk közötti átörökítésének mértéke ezekben a családokban. Az eredmények értelmezését ebben az esetben is nehezítik azok az általános iskolák, amelyeknél nem ismert az adott gyermekek oktatási nyelve. Egyértelmű azonban, hogy azoknál a heterogám pároknál, ahol az anya magyar, a gyermekeket nagyobb arányban íratják magyar tannyelvű általános iskolába, mint abban az esetben, ha az apa magyar. Házasságban élő párok esetében ez 24%, szemben 14%-kal, míg az élettársi kapcsolatban élő pároknál 38%, szemben 24%-kal. Összességében a heterogám házasságban élő 7813 általános iskolás gyermek 18,5%-a tanul magyar tannyelvű általános iskolában, míg a heterogám élettársi kapcsolatban élő 2172 gyermek 30,2%-a tanul magyar nyelven.

Összehasonlítva az egyes csoportokat a család típusa és a szülők nemzetisége szerint, a második legmagasabb általános iskolás létszámot a magyar nemzetiségű egyedülálló anyák háztartásaiban élő gyermekek alkotják (7603 gyermek). Közülük 68% látogat magyar tannyelvű általános iskolát, és 26% tanul szlovák nyelven. Közel 6% esetében nem állapítható meg egyértelműen, hogy magyar vagy szlovák tannyelvű osztályba járnak-e. A magyar nemzetiségű egyedülálló apák háztartásaiban lényegesen kevesebb általános iskolás gyermek él, összesen 997. Az apával élő gyermekek kisebb arányban, 63%-ban tanulnak magyar tannyelvű általános iskolában.

52 Rákóczi–Tamás, 2018. Szülői motivációk, i. m.

2. táblázat: A gyermek oktatási nyelve az általános iskolákban a szülők nemzetisége és a család típusa szerint azokban a háztartásokban, ahol legalább az egyik szülő magyar nemzetiségű, 2021

Család típusa	Szülők nemzetisége	Gyermekek az általános iskola tannyelve szerint (%)				Összesen (%)	Összesen (abs.)
		magyar	szlovák	magyar és szlovák	egyéb		
Házaspár	magyar pár	77,4	17,9	4,6	0,1	100,0	12 603
	magyar apa, szlovák anya	13,7	82,8	3,3	0,2	100,0	4 178
	szlovák apa, magyar anya	24,1	71,6	4,0	0,4	100,0	3 635
Élettársi kapcsolat	magyar pár	77,4	15,1	7,4	0,0	100,0	3 506
	magyar apa, szlovák anya	24,4	71,9	3,5	0,2	100,0	1 233
	szlovák apa, magyar anya	37,8	56,1	6,1	0,0	100,0	939
Egyedülálló szülő	egyedülálló anya	68,1	25,8	6,0	0,1	100,0	7 603
	egyedülálló apa	63,5	29,4	6,8	0,3	100,0	997

Forrás: a szerző szerkesztése, népszámlálás 2021, SZKTMIK 2020/2021

Kiemelendő, hogy a Szlovákiában élő magyar nemzetiségű lakosság jellemzői régi-ónként eltérnek. Ez igaz az általános iskola oktatási nyelve szerinti iskolaválasztásra is, akár homogám, akár heterogám párokról van szó.⁵³ Teljesen más helyzet és preferencia-rendszer jellemzi például a Dunaszerdahelyi járás magyar lakosságát, ahol a magyarok kompakt tömbben és többségben élnek, mint a Nyitrai járásban, ahol a magyar lakosság szórványosan helyezkedik el, és a településeken belül alacsonyabb arányban él. Az oktatási nyelv szerinti iskolaválasztás járási szintű elemzéséhez 16 déli járást választottunk ki, amelyekben a jelenlegi tartózkodási hely alapján a magyar nemzetiségű lakosok aránya a legmagasabb (4% és 66% között). Ehhez a listához hozzákerültek még Pozsony és Kassa városi járásai, amelyek önálló egységként szerepelnek (Pozsony és Kassa városa), és ahol a magyar lakosság aránya 2,4%, illetve 2,5%. Az elemzés tárgyát tehát 18 területi egység képezi. A többi járásban a magyar nemzetiségi kisebbség aránya 1% alatt van.

A 3. ábra az általános iskolás tanulók megoszlását mutatja az iskola tanítási nyelve szerint a homogám házaspárok családjaiban, járási bontásban. A magyar homogám házaspárok családjaiban élő 12 603 általános iskolás gyermek fele mindössze három dél-szlovákiai járásban koncentrálódik: Dunaszerdahelyen (3250 gyermek), Komáromban (1992 gyermek) és Érsekújváron (1139 gyermek). A legkevesebb ilyen gyermek Kassa városában (97 gyermek), Pozsonyban (117 gyermek) és a Nyitrai járásban (158 gyermek) él. Ami a homogám magyar házaspárok gyermekeinek iskolai oktatási nyelvét illeti, a legtöbben magyar tannyelvű általános iskolában azokban a járásokban tanulnak, ahol a magyar nemzetiségű lakosság aránya a legmagasabb: Komáromi (87,5%), Rimaszombati (87,1%) és Dunaszerdahelyi járás (87,1%). Bár a Rimaszombati járás a második helyen áll, az olyan iskolák aránya, ahol magyar és szlovák tagozat is működik, 4,7% (így ebben a járásban tanulhat arányaiban a legtöbb homogám családból származó gyermek magyarul). A többi, alacsonyabb magyar lakosságszámú járásban a homogám házasságon alapuló családban élő általános iskolások magyar iskolalátogatási aránya lényegesen alacsonyabb. A feltüntetett regionális különbségekre hatással van tehát, hogy a magyar lakosság kompakt tömbben vagy szórványban él-e.⁵⁴ A legalacsonyabb arányt a Nyitrai járás mutatja, ahol a homogám magyar házaspárok gyermekeinek mindössze 8,2%-a jár magyar tannyelvű iskolába. További 57,6% olyan általános iskolába jár, ahol van lehetőség magyar tannyelvű osztályok látogatására is. Fontos tény, hogy ebben a járásban él Szlovákia legnagyobb magyar diaszpórája,⁵⁵ és éppen itt figyelhető meg a legjelentősebb hosszú távú visszaesés a magyar tannyelvű általános iskolák tanulólétszámában. Ez a folyamat a magyar tannyelvű általános iskolák működőképességére és fennmaradására is hatással volt.⁵⁶ Továbbá alacsony a magyar tannyelvű általános iskolába járó gyerme-

53 Lampl, 2009. A nemzeti identitás, i. m.; Morvai–Szarka 2012. A magyar tannyelvű iskolák, i. m.

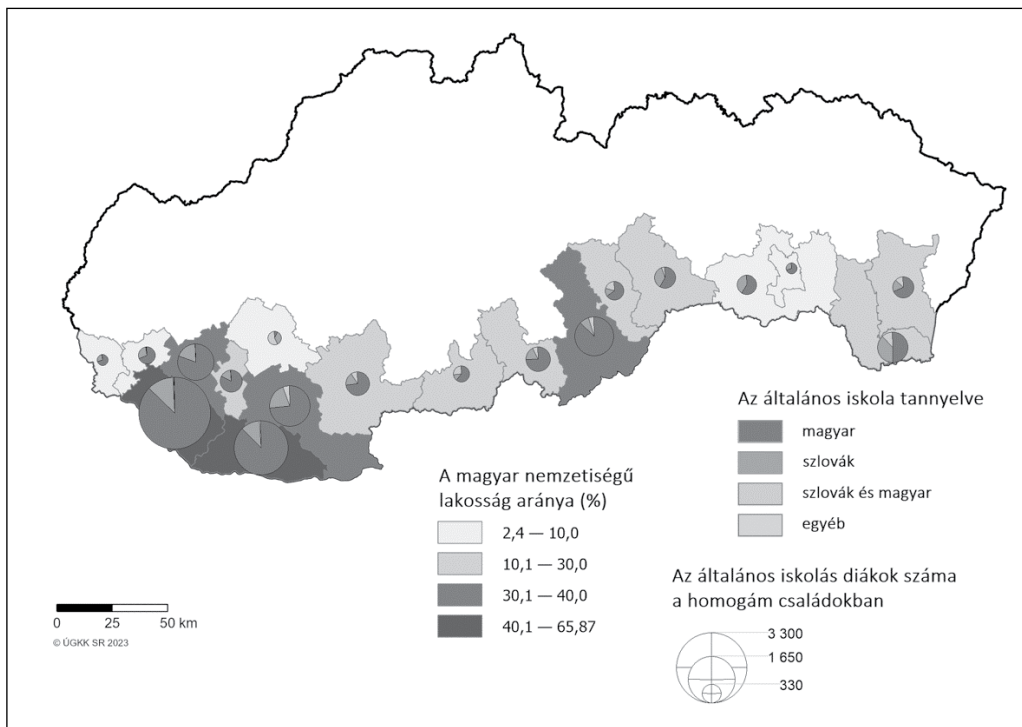
54 Lampl, 2009. A nemzeti identitás, i. m.

55 Bodó Barna: Internal Diaspora – Assimilation – Formation of the Internal Diaspora. *Acta Universitatis Sapientiae*, 2010. 1 (1). 59–82.; Séra, 2014. Motivations Influencing, i. m.

56 Morvai–Szarka 2012. A magyar tannyelvű iskolák, i. m.

kek aránya a homogám magyar házaspárok körében a Töketeresesi (49,6%), a Rozsnyói (57,3%) és Kassa-környéki járásban (57,8%) is.⁵⁷

3. ábra: Az általános iskolás tanulók az iskola tanítási nyelve szerint a homogám házaspárok háztartásaiban, 2021

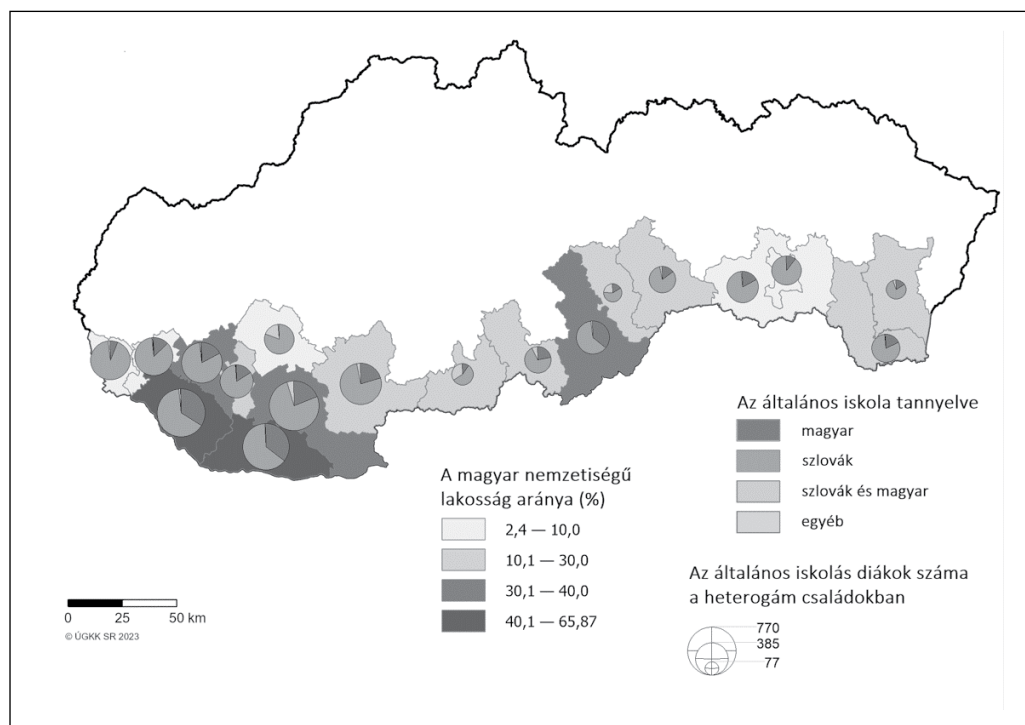
Forrás: a szerző szerkesztése, népszámlálás 2021, SZKTMK 2020/2021

A 4. ábra a heterogám házaspárok családjaiban élő általános iskolai tanulók oktatási nyelvét tárja fel, járási szintű összehasonlításban. A heterogám házaspárok családjaiban 7813 általános iskolás gyermek él. A legtöbb ilyen gyermek az Érsekújvári (762), a Duna-szerdahelyi (732) és a Komáromi járásban (697) lakik. Ahogy a homogám párok esetében, itt is világos regionális különbségek figyelhetők meg az általános iskola tanítási nyelvének kiválasztásakor. A heterogám házasságokból származó általános iskolások közül a legtöbben a Rimaszombati (35,8%), a Komáromi (35,4%) és a Dunaszerdahelyi járásban (34,0%) látogatnak magyar tannyelvű általános iskolát. Mindhárom járásban 2% alatti a vegyes (szlovák és magyar) tannyelvű iskolákba járó tanulók aránya. A Nyitrai járásban élő 304 heterogám házasságból származó általános iskolás közül egyetlen gyermeket sem írtak

⁵⁷ Lásd a táblázatot az 1. mellékletben.

magyar tannyelvű általános iskolába (ilyen intézmény az egész járásban csak egy van, Kolonban).⁵⁸ Azokba az iskolákba, amelyekben szlovák és magyar nyelven is folyik tanítás, a gyermekek 19,1%-át írták be, miközben 80,3%-uk szlovák nyelven tanul. További járások, ahol a heterogám házaspárok gyermekeinek kevesebb mint 15%-a tanul magyar tannyelvű általános iskolában: Pozsony városa (6,6%), Nagykürtösi járás (10,5%; ugyanakkor 35,1% tanul magyar és szlovák tannyelvű osztályokkal is rendelkező iskolában), Kassa városa (11,3%) és a Szenci járás (13,2%).⁵⁹

4. ábra: Az általános iskolás tanulók az iskola tanítási nyelve szerint a heterogám házaspárok háztartásaiban, 2021

Forrás: a szerző szerkesztése, népszámlálás 2021, SZKTMK 2020/2021

58 A SZKTMK (2021) szerint.

59 Lásd a táblázatot a 2. mellékletben.

Nemzetiségre vonatkozó adatok a népszámlálásban – jövőkép a 2031-es népszámlálásról

Mielőtt előre tekintenénk a 2031-es népszámlálásra, fontos összegezni, milyen típusú adatok láttak napvilágot az utolsó két népszámlálás során (2011 és 2021). Míg a nemzetiiségre és az anyanyelvre vonatkozó adatok megtalálhatók mind a két népszámlálásban, a beszélt nyelv (háztartásban vagy a nyilvánosságban) csak a 2011-es adathalmaz részét képezi. A 2021-es népszámlálásba viszont bekerült egy Szlovákiában újdonságnak számító változó, a „további nemzetiség” (a „második nemzetiség” kifejezés fogalmát szándékosan elkerülték, mivel ez a nemzetiségi változó nem minősíthető másodrangúnak). A 2021-es népszámlálás előtt a Szlovák Statisztikai Hivatal a Szlovák Köztársaság Kormányhivatalának Kisebbségi Kormánybiztosi Hivatala kezdeményezésével munkacsoportot hozott létre, ami ennek a változónak a bevonásával és módszertani előkészítésével foglalkozott. E változó bevezetése közvetlenül a népszámlálás megkezdése előtt élénk szakmai és politikai vitákat váltott ki. Az egyik tábor előnyöket (egyes nemzeti kisebbségek létszámának emelése, pontosabb kép a nemzeti identitás összetettségéről), míg a másik inkább kockázatokat látott a kettős nemzetiség lehetőségének bevezetésében (adatok értelmezésének torzítása, többféle értelmezési keret, nemzetiségek közötti határok elmosódása). A gyakorlatban a kapott adatokból valóban problematikus összehasonlítható adatsorokat képezni, és bizonyos elemzések elvégzését is megnehezíti az új változó jelenléte. Pozitívként pedig az emelhető ki, hogy Szlovákiában a kisebbségi nyelvhasználati jogosultságok meghatározásánál (ahol az önkormányzati szinten a lakosság arányában számított 15%-os nemzetiségi küszöb az irányadó) a „további nemzetiségre” vonatkozó adatokat is figyelembe veszik, ami egyes közösségek számára (főleg a roma és ruszin) kedvezőbb jogérvényesítési pozíciót teremt.

A 2031-es népszámlálás lebonyolításának módja jelenleg még nyitott kérdés. Amennyiben megbízható nemzetiségi statisztikák előállítása a cél, elengedhetetlen, hogy a népszámlálás kérdőíves formában is megvalósuljon, hiszen a lakosság pontos nemzetiségi összetétele kizárólag önbevallásos alapon rögzíthető. Az így gyűjtött adatok több jogszabály alkalmazása szempontjából is kulcsfontosságúak. Ilyen a 138/2017 számú törvény,⁶⁰ amely a nemzeti kisebbségek kultúrájának támogatását rögzíti, valamint a 184/1999 számú törvény,⁶¹ amely szabályozza a már említett nemzeti kisebbségek nyelvének használatát a hivatalos érintkezésben, valamint a kétnyelvű helységnevtáblák biztosítását.

Ami a nemzetiségi statisztikákat illeti, a 2031-es népszámlálás néhány területen új érdeemi információkat nyújthat. Ezeket három alapvető csoportba lehet sorolni:

60 Zákon č. 138/2017 Z. z. o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

61 Zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín.

- Ilyen például a jelen tanulmányban közölt adatok időbeli változásának elemzése, mivel ezek az adatok ebben a formában (népszámlálási statisztika) először a 2021-es népszámlálás után kerültek górcső alá. A 2031-es népszámlálás fontos képet fog nyújtani e formák időbeli változásáról.
- Következő aspektus a „további nemzetiség” változó időbeli alakulásának vizsgálata.
- A 2021. évi népszámlálás a kérdőíves adatgyűjtés és az adminisztratív adatforrások integrációján alapult, amelyet egyedi azonosító kódok alkalmazása tett lehetővé. Ezáltal esély nyílt arra, hogy a két népszámlálás összevetésével kimutathatóvá váljon a nemzetiségváltás az egyes csoportok körében. Először válhat vizsgálhatóvá például az, hogy azok, akiknél nemzetiségváltás történt a tíz év során, összességében milyen életkori sajátosságokkal, nemi megoszlással, iskolai végzettséggel és egyéb jellemzőkkel rendelkeznek.

Összegzés

A tanulmány a nemzetiség generációk közötti átörökítésének, valamint a gyermek számára választott általános iskola tanítási nyelvének vizsgálatára irányult azokban a családokban, ahol legalább az egyik szülő magyar nemzetiségű. A tanulmány célja ezen adatok értelmezése és bemutatása volt, amelyek nagymértékben megegyeznek az e területen végzett kutatások és felmérések eredményeivel. A kapott eredmények az alábbi pontokban foglalhatók össze:

Számos korábbi tanulmány rámutatott már arra, hogy a magyar nemzetiség generációk közötti átörökítésének mértéke a vegyes nemzetiségű családokban jelentősen elmarad a homogám családokétól. A 2021-es népszámlálás adatai alapján míg a homogám házaspárok családjában a gyermekek több mint 93%-a magyar nemzetiségű, addig a heterogám házaspárok esetében ez csak a gyermekek 23%-át teszi ki. A heterogám párok családjában egyértelmű különbségek láthatók aszerint, hogy az anya magyar vagy szlovák nemzetiségűnek vallja-e magát. Azokban a családokban, ahol az anya magyar, arányaiban kétszer annyi a magyar nemzetiségű gyermek.

A nemzetiségátadás mértéke szorosan összefügg azzal az etnikai környezettel is, amelyben az adott család él. A heterogám párok családjaira általánosságban a következő szabály érvényes: minél alacsonyabb/magasabb a magyar lakosság aránya az adott településen, úgy egyenes arányban alacsonyabb/magasabb a magyar nemzetiség generációk közötti átörökítésének mértéke. Érvényesül tehát a településen belüli szlovák vagy magyar többségi környezet hatása. A többségi környezet kisebbségre gyakorolt hatása nyilvánvalóan nemcsak helyi szinten (többség a településen), hanem országos szinten is érvényesül (Szlovákia többségi lakossága szlovák). Ez a következtetés abból a tényből fakad, hogy azokban a

településcsoportokban, ahol a magyar nemzetiségű lakosság aránya 50% felett van, a magyar nemzetiségátadás mértéke a heterogám házaspárok családjaiban nem haladja meg az 50%-ot.

Összehasonlítva a 0–14 éves és a 15 éves és afeletti gyermekek korcsoportját, mutatkozik bizonyos eltérés a magyar nemzetiségű gyermekek aránya között, de ez a különbség nem jelentős.⁶² Ezek alapján is egyetérthetünk azzal az állítással, miszerint a nemzeti identitás generációk közötti átörökítésében legfőképp a gyermek korai szocializációja a meghatározó, amely előrevetíti felnőttkori identitását.⁶³ Továbbá a gyermek nemzeti identitás szempontjából vett szocializációjának második szakasza (a családi környezetben történő szocializáció után) éppen az általános iskola tanítási nyelve. Az általános iskola tanítási nyelvének mint asszimilációs mutatónak az a hiányossága, hogy nem ismerünk konkrét adatokat arról, hány olyan magyar nemzetiségű lakos változtatja meg később a nemzetiségét, aki nem a saját nemzeti nyelven tanult. Az adatokból ugyan megállapítható, hogy a szlovák tannyelvű iskolát látogató gyermekek közül hányan van szlovák nemzetisége,⁶⁴ de nem ismerjük az ok-okozati összefüggést a gyermek nemzeti identitása és a látogatott általános iskola tanítási nyelve között. Vagyis nem tudni, hogy a magyar nemzetiségű szülők gyermeke a családi szocializáció következtében lett-e szlovák nemzetiségű, vagy azért, mert szlovák általános iskolába jár. Az adatokból azonban egyértelműen kiderül, hogy mind a homogám, mind a heterogám párok családjaiban több gyermek látogat szlovák tannyelvű általános iskolát, mint ahány gyermek szlovák nemzetiségű. Például a homogám magyar házaspárok családjaiban a gyermekek 18%-a jár szlovák iskolába, miközben összességében csak 2%-uk szlovák nemzetiségű. A heterogám házaspárok esetében a gyermekek 77%-a jár szlovák iskolába, és összességében 72%-uk szlovák nemzetiségű. Ahogy a nemzetiség generációk közötti átörökítésénél, úgy az általános iskola tanítási nyelvének kiválasztásánál is megfigyelhetők bizonyos területi különbségek. A házaspárok családjaiban arányaiban a legtöbb gyermek azokban a járásokban jár magyar tannyelvű általános iskolába, ahol a legmagasabb a magyar nemzeti kisebbség aránya.

62 A homogám házasságokban, valamint a magyar nő és szlovák férfi alkotta heterogám házasságokban a 15 éves és annál idősebb gyermekek körében átlagosan 2 százalékponttal alacsonyabb ez az érték a 0–14 éves korosztályhoz képest. Ezzel szemben a magyar férfi és szlovák nő heterogám házasságaiból született 15 éves és idősebb gyermekek esetében az érték 1 százalékponttal magasabb a 0–14 évesekhez viszonyítva.

63 Lampl, 2015. A szlovákiai magyarok nemzeti, i. m.

64 A két magyar szülőből álló homogám házaspárok azon 250 gyermeke közül, akik szlovák nemzetiségű gyermekek, 69% szlovák tanítási nyelvű általános iskolát látogat.

Mellékletek

1. melléklet: Általános iskolás tanulók homogén házaspárok családjaiban az iskola tanítási nyelve szerint a Szlovák Köztársaság magyarlakta járásaiban, 2021

A homogén házaspár jelenlegi lakóhelye (járás)	Gyermekek az általános iskola tanítási nyelve szerint (absz.)				Gyermekek összesen (absz.)
	magyar	szlovák	magyar és szlovák	egyéb	
Dunaszerdahelyi járás	2832	399	13	6	3 250
Komáromi járás	1742	236	14	0	1 992
Érsekújvári járás	832	246	61	0	1 139
Rimaszombati járás	977	90	52	0	1 119
Galántai járás	791	194	1	1	987
Tőketerebesi járás	333	258	80	0	671
Losonci járás	350	87	35	0	472
Lévai járás	335	87	43	0	465
Vágsellyei járás	315	65	3	0	383
Nagymihályi járás	242	71	46	0	359
Rozsnyói járás	197	130	17	0	344
Kassa-környéki járás	181	131	1	0	313
Nagyőrcei járás	175	39	58	0	272
Szenci járás	162	74	2	1	239
Nagykürtösi járás	128	27	60	0	215
Nyitrai járás	13	54	91	0	158
Pozsony (város)	80	35	0	2	117
Kassa (város)	66	31	0	0	97
Többi járás	0	8	3	0	11
Szlovákia	9751	2262	580	10	12 603

Forrás: a szerző szerkesztése, SODB (népszámlálás) 2021, SZKTMK 2020/2021

2. melléklet: Általános iskolás tanulók heterogám házaspárok családjaiban az iskola tanítási nyelve szerint a Szlovák Köztársaság magyarlakta járásaiban, 2021

A heterogám házaspár jelenlegi lakóhelye (járás)	Gyermekek az általános iskola tanítási nyelve szerint (absz.)				Gyermekek összesen (absz.)
	magyar	szlovák	magyar és szlovák	egyéb	
Érsekújvári járás	146	582	34	0	762
Dunaszerdahelyi járás	249	472	9	2	732
Komáromi járás	247	446	4	0	697
Lévai járás	118	432	16	0	566
Galántai járás	95	435	5	3	538
Pozsony (város)	34	473	0	8	515
Szenci járás	61	394	4	3	462
Vágsellyei járás	61	305	2	1	369
Rimaszombati járás	130	227	6	0	363
Kassa-környéki járás	62	288	5	0	355
Nyitrai járás	0	244	58	2	304
Kassa (város)	34	267	0	0	301
Tőketerebesi járás	53	226	3	0	282
Losonci járás	58	183	19	0	260
Rozsnyói járás	39	205	8	0	252
Nagykürtösi járás	18	93	60	0	171
Nagymihályi járás	23	106	7	0	136
Nagyrocei járás	21	71	31	0	123
Többi járás	0	611	10	4	625
Szlovákia	1449	6060	281	23	7813

Forrás: a szerző szerkesztése, SODB (népszámlálás) 2021, SZKTMK 2020/2021

Felhasznált irodalom

- Árendás Zsuzsanna: Az iskolaválasztás elbeszélései. *Társadalmi Együttélés – A kisebbségi lét dimenziói*, 2012. (1). 14–15.
- Balizs Dániel: Mérhető asszimiláció? – módszerek az etnikai hasonulás nyomonkövetésére. *Földrajzi Közlemények*, 2016. 104 (2). 135–151.
- Bálint Annamária – Vincze László: Adalékok a felvidéki magyarok iskolaválasztási szokásainak hátteréhez. *Educatio*, 2009. 18 (1). 126–129.
- Berry, John, W.: Acculturation and Adaptation in a New Society. *International Migration*, 1992. 30 (1). 69–85. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1992.tb00776.x>
- Berry, John, W.: Theories and models of acculturation. In: Schwartz, S. J. – Unger, J. B. (eds.): *The Oxford handbook of acculturation and health*. Oxford University Press: Oxford, 2017. 15–28. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190215217.013.2>
- Bodó Barna: Internal Diaspora – Assimilation – Formation of the Internal Diaspora. *Acta Universitatis Sapientiae*, 2010. 1 (1). 59–82.
- Botík, Ján: *Enkláva a diaspora ako zvláštne formy spoločnosti ľudí*. Slovenský národopis, 1973. 21 (4). 495–509.
- David, L. Sam: Acculturation: conceptual background and core components. In: Sam, D. L. – Berry, J. W. (eds.): *The Cambridge handbook of acculturation psychology*. Cambridge University Press: Cambridge, 2006. 11–26. DOI: <https://doi.org/10.1017/cbo9780511489891.005>
- Gažovičová, Tina: Maďarský jazyk a základné školy na Slovensku — národnostné jazykové politiky nepripúšťajú strednú cestu. In: *Varii sunt colores: štúdie o otázkach mnohojazyčnosti, identity a kultúrnej mnohotvárnosti*. Univerzita Komenského: Bratislava, 2017. 13–15.
- Giles, Howard et al. (eds.): Towards a theory of language in ethnic group relations. In: Giles, H. (ed.): *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. Academic Press: London, 1977. 306–348. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110855593.139>
- Gordon, Milton, M.: *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins*. Oxford University Press: New York, 1964. DOI: <https://doi.org/10.2307/2090888>
- Gyurgyík László: Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében. *Regio: kisebbség, politika, társadalom*, 2004. 13 (1) 121–150. DOI: <https://doi.org/10.36007/3310.2019.63-77>

Gyurgyík László: A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai a kilencvenes évektől napjainkig, különös tekintettel az ezredforduló utáni évekre. In: Tóth K. (szerk.): *Hatékony érdekérvényesítést. A Szlovákiai Magyarok Kerekasztala előadásai dokumentumai*. Fórum Kisebbségkutató Intézet: Somorja, 2009. 31–40.

Gyurgyík László: Egy csökkenés anatómiája – A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai az 1990-es évektől napjainkig. In: Tóth K. (szerk.): *Nyelvi jogok I*. Fórum Kisebbségkutató Intézet: Somorja, 2013. 137–149.

Gyurgyík László: A vegyes házasságok (házasságkötések) alakulása Szlovákiában, különös tekintettel a magyar lakosságra. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2014. 16 (2). 21–38.

Hudecová, Anna: Rola otca a rola matky v súčasnej rodine v ére postmodernej spoločnosti. *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*, 2019. 18 (3). 9–16.

Ivančíková, Ľudmila – Podmanická, Zuzana et al.: *Štatistika v súvislostiach: Rodinné správanie populácie Slovenska*. Štatistický úrad SR: Bratislava, 2023.

Kapitány Balázs: Kárpát-medencei népszámlálási körkép. *Demográfia*, 2013. 56 (1). 25–64.

Lampl Zsuzsanna: *A saját útját járó gyermek – Három szociológiai tanulmány a szlovákiai magyarokról*. Madách-Posonium: Pozsony. 1999.

Lampl Zsuzsanna: A nemzeti identitás, avagy a magyar márka megőrzése. In: Tóth K. (szerk.): *Hatékony érdekérvényesítés: A Szlovákiai Magyarok Kerekasztala előadásai és dokumentumai*. Fórum Kisebbségkutató Intézet: Somorja, 2009. 41–50.

Lampl Zsuzsanna: *Sociológia Maďarov na Slovensku: 1. Zväzok slovenský a Maďar*. Fórum Kisebbségkutató Intézet: Somorja, 2013.

Lampl Zsuzsanna: Fontos-e a szlovákiai magyar fiataloknak magyarnak lenni és annak maradni? In: *Külhoni magyar ifjúságkutatás: Metszetek II*. Nemzetstratégiai Kutatóintézet: Budapest, 2014. 78–92.

Lampl Zsuzsanna: A szlovákiai magyarok nemzeti identitásának néhány vetülete korcsoportos megközelítésben. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2015. 17 (3). 3–23.

Lampl Zsuzsanna: Príčiny úbytku Maďarov na Slovensku v období 1991–2011. *Humanum*, 2016. 8 (2). 123–127.

Majo, Juraj: Slováci a Maďari v zmiešaných rodinách. Niekoľko postrehov o reprodukcií etnicít v kontaktnom priestore. In: Majo, J. (szerk.): *Časovo-priestorové aspekty regionálnych štruktúr ČR a SR*. G-print: Bratislava, 2011. 69–74.

- Majo, Juraj: Niekoľko poznámok k fenoménu etnicity v súčasnej slovenskej humánnej geografii. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 2014. 58 (2). 149–172.
- Martonyik Juraj: Az etnikai identitás összefüggései a szlovákok és a magyarok kölcsönös felfogásában. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2019. 21 (4). 49–60.
- Morvai Tünde: „Duplán teljesít”. Iskolaválasztás Zoborvidéken. *Kisebbségkutatás*, 2013. 22 (4). 60–73.
- Morvai Tünde – Szarka László: A magyar tannyelvű iskolák választása Dél-Szlovákiában. *Kisebbségkutatás*, 2012. 21 (3). 536–567.
- Očovský, Štefan: Faktory zmien etnickej štruktúry obyvateľstva na Slovensku v 20. storočí. *Geographia Slovaca*, 1992. (1). 47–54.
- Potočárová, Mária: Teória vzťahovej väzby a rodinná výchova. In: *Paedagogica*. Univerzita Komenského: Bratislava, 2013. 85–105.
- Rákóczi Krisztián – Tamás Kinga: Szülői motivációk a szlovákiai magyar óvodaválasztásban. *Kisebbségi Szemle*, 2018. 3 (2). 31–56.
- Séra Magdolna: Motivations Influencing the Choice of School in the Hungarian Language Public Educational Institutions in Zoboralja. *Acta Universitatis Sapientiae*, 2014. (6). 79–102.
- Šprocha, Branislav: Ethnic Differences in Family Formation and Patterns of Exogamy in Slovakia. *Hungarian Journal of Minority Studies*, 2019. 3 (1). 59–104.
- Szilágyi N. Sándor: Észrevételek a romániai magyar népesség fogyásáról, különös tekintettel az asszimilációra. *Magyar Kisebbség*, 2002. 7 (4). 64–96.
- Szilágyi N. Sándor: Az asszimiláció és hatása a népesedési folyamatokra. In: Kiss T. (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kriterion: Kolozsvár, 2004. 157–234.
- Tátrai Patrik: A demográfiai asszimiláció számszerűsítésének lehetőségei a szlovákiai magyarok 2021-es népszámlálási adatai példáján. *Kisebbségi Szemle*, 2023. 8 (3). 35–70.
- Teske, Raymond H. C. – Nelson, Barbara H.: Acculturation and assimilation: a clarification. *American Ethnologist*, 1974. 1 (2). 351–367. DOI: <https://doi.org/10.1525/ae.1974.1.2.02a00090>
- Yinger, Milton J.: *Ethnicity: Source of Strength? Source of Conflict?* State University of New York Press: Albany, 1994. DOI: <https://doi.org/10.2307/2077643>